

<https://doi.org/10.34142/23129387.2025.72.05>

УДК 159.9.072

ORCID 0000-0001-8529-7269

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ МІСТА ХАРКІВ)

Ольга Зайцева

*доктор філософії, доцент, старший викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
E-mail: zaytseva1005@gmail.com*

Актуальність даної статті полягає у дослідженні впливу військових конфліктів на зв'язок жителів із їх містами, а також у необхідності врахування гендерних аспектів цього процесу. Мета дослідження полягає у вивченні гендерних особливостей міської ідентичності на прикладі міста Харків, що дозволяє зрозуміти, як різні групи переживають втрати та виклики в умовах війни.

Для досягнення поставлених завдань було застосовано комплекс методів, включаючи теоретичний аналіз, емпіричні дослідження і математико-статистичну обробку даних. Для психодіагностичного дослідження було використано методичку «Задоволеність базисних потреб у місті» в адаптації К. Кудрявцева.

Результати дослідження виявили значущі відмінності в оцінках міської ідентичності між жінками та чоловіками. Жінки в умовах війни виявили вищий рівень фокуса на аспектах, пов'язаних зі здоров'ям, сімейними цінностями, безпекою та соціальною відповідальністю. Це свідчить про їхню важливу роль у підтримці емоційної стабільності та соціальних зв'язків у громадах, які перебувають у кризі. Отже, стаття підкреслює важливість гендерно чутливих стратегій у програмах відновлення після конфлікту, що сприятиме створенню адаптивних та стійких урбаністичних просторів у постконфліктний період.

***Ключові слова:** міська ідентичність, гендерні особливості, базисні потреби у місті, наукове дослідження, психодіагностика, математична статистика, психокорекція, війна, населення в умовах війни, соціальна адаптація, військові конфлікти.*

Gender features of urban identity in war conditions (on the example of the city of Kharkiv)

Olha Zaitseva

Doctor of Philosophy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Educational Management of the Municipal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council

E-mail: zaitseva1005@gmail.com

The relevance of this article lies in the study of the impact of military conflicts on the connection of residents with their cities, as well as the need to take into account the gender aspects of this process. The purpose of the study is to study the gender features of urban identity using the example of the city of Kharkiv, which allows us to understand how different groups experience losses and challenges in war conditions.

To achieve the set objectives, a set of methods was used, including theoretical analysis, empirical research and mathematical and statistical data processing. For the psychodiagnostic study, the methodology "Satisfaction of basic needs in the city" was used in the adaptation of K. Kudryavtsev.

The results of the study revealed significant differences in the assessments of urban identity between women and men. Women in war conditions showed a higher level of focus on aspects related to health, family values, security and social responsibility. This indicates their important role in maintaining emotional stability and social ties in communities in crisis. Thus, the article emphasizes the importance of gender-sensitive strategies in post-conflict recovery programs, which will contribute to the creation of adaptive and sustainable urban spaces in the post-conflict period.

Keywords: *urban identity, gender features, basic needs in the city, scientific research, psychodiagnostics, mathematical statistics, psychocorrection, war, population in war conditions, social adaptation, military conflicts.*

Вступ. Актуальність дослідження міської ідентичності в умовах війни полягає в необхідності дослідження впливу військових конфліктів на відчуття зв'язку людей із їх містами. В умовах війни міська ідентичність змінюється під тиском

стресових чинників, травм та соціальної динаміки, що неминуче торкається як чоловіків, так і жінок, але робить це по-різному. Вивчення гендерних аспектів у цьому контексті відкриває нові горизонти для розуміння, як різні групи переживають втрати, зміни та виклики, що виникають у результаті військових дій.

Війна не лише руйнує фізичну інфраструктуру міст, але й впливає на психологічний стан жителів, їхню ідентичність і відчуття приналежності. Гендерні стереотипи та соціальні ролі можуть змінюватись під впливом кризи, що призводить до нових форм зв'язку із містом — як позитивних, так і негативних. Наприклад, жінки можуть стикатися з подвійними навантаженнями, коли їм доводиться виконувати як традиційні ролі догляду, так і нові ролі у суспільному житті, тоді як чоловіки можуть відчувати тиск, пов'язаний із сприйняттям маскулітності у контексті війни (Кудрявцев і Фоменко, 2019; Симоненко, 2005).

Досліджуючи гендерні особливості міської ідентичності, стаття висвітлює значення інклюзивних підходів до відновлення та примирення, підкреслюючи важливість голосів усіх членів громади у процесах відбудови. Це дозволяє краще зрозуміти, яким чином війна трансформує не тільки фізичне середовище, але й соціальні зв'язки та ідентичність, що, у свою чергу, може сприяти формуванню більш сталого та гармонійного міського середовища в постконфліктних умовах.

Вивчення міської ідентичності під час війни є критично важливим, оскільки конфлікти кардинально змінюють соціальну структуру та культурні уявлення про місто. Війна часто призводить до втрати фізичної інфраструктури, але також і до зникнення елементів, що формують колективну пам'ять і ідентичність (Коржов, 2010; Uzzell, Pol, & Badenas, 2002). Дослідження міської ідентичності під час війни допомагає зрозуміти, як жителі адаптуються до нових умов і відновлюють свої зв'язки з містом. Це дослідження виявляє, які культурні та соціальні ресурси стають важливими для спільнот у часи кризи.

Проблематика міської ідентичності розглядається у багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідженнях (наприклад,

Котенко, 2016; Котенко і Ткачук, 2018; Панченко, 2010; Korpela, 1989; Weichhart., Weiske, , & Werlen, 2006).

Вивчення ідентичності також дозволяє виявити гендерні, етнічні та соціальні нерівності, які можуть загострюватись під час війни, спричиняючи різні переживання у мешканців. Зрозуміти, як війна впливає на відчуття приналежності людей, є важливим для створення інклюзивних програм відновлення. Дослідження також демонструє, як колективна ідентичність може слугувати джерелом сили і підтримки для громади у важкі часи. Це знання може допомогти формувати політики, що сприяють зціленню та примиренню у постконфліктний період. Вивчення міської ідентичності під час війни є важливим для створення стійких і адаптивних спільнот, здатних відновлюватися після конфліктів.

Таким чином, ця тема має великі соціальні, культурні та політичні наслідки для майбутнього розвитку урбаністичних просторів.

Мета дослідження - дослідити гендерні особливості міської ідентичності в умовах війни (на прикладі міста Харків)

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети застосовано комплекс методів наукового дослідження: а) *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, порівняння, систематизація; б) *емпіричні* –анкетування, опитування, тестування; в) *математико-статистична обробка* даних (параметричні критерії порівняння вибірок) з наступною якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням. Статистичний аналіз здійснювався за допомогою пакету статистичних програм Statistica 6.0.

У відповідності до мети завдання в дослідженні було використано психодіагностичну методикау «Задоволеність базисних потреб у місті» в адаптації К. Кудрявцева (2019).

Результати дослідження. Наукове дослідження проводилося в 2024 році у місті Харків. Респондентами виступили 60 осіб, що проживають у місті Харків, з них 30 жінок та 30 чоловіків, віком від 25 до 55 років.

Результати порівняльного аналізу оцінок міської ідентичності у жінок та чоловіків представлено у таблиці 1 та на рисунку 1.

Таблиця 1

Порівняння оцінок показників міської ідентичності у жінок та чоловіків в умовах війни

Показники	Групи досліджуваних		t	p
	Жінки	Чоловіки		
Мати роботу	2,8	2,6	0,00**	0,787
Бути здоровим	3,3	1,9	2,26*	0,000
Бути заможним	2,5	2,4	0,00**	0,712
Мати родину	4,9	2,1	3,80*	0,000
Мати успіх у професії	2,2	1,9	0,00**	0,687
Мати повагу	2,4	2,6	0,00**	0,386
Мати кар'єру	2,2	1,9	0,00**	0,687
Мати кохання	3,4	1,8	3,76*	0,000
Мати гідність	2,3	2,1	0,00**	0,687
Мати безпеку	3,9	1,8	3,76*	0,001
Мати славу	2,9	3,1	0,00**	0,995
Досягати цілей	2,6	2,7	0,00**	0,792
Жити повним життям	3,1	1,3	2,26*	0,000
Мати сенс життя	3,2	1,9	3,26*	0,001
Мати знання	2,3	2,1	0,00**	0,595
Бути прикладом	3,9	1,8	3,66*	0,001
Самоствердитися	1,9	2,7	2,16*	0,000
Бути унікальним	2,6	2,7	0,00**	0,832
Мати владу	1,3	1,9	0,00**	0,731
Бути справедливим	3,2	2,2	3,76*	0,001

Примітки: * – значущі розбіжності; ** – відсутність розбіжностей

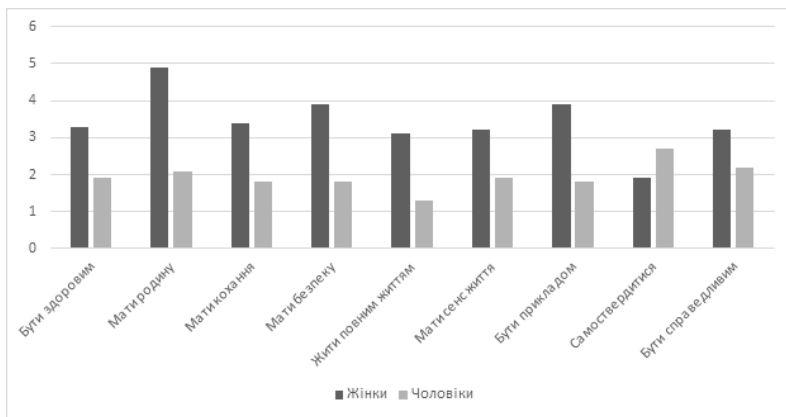

Рис. 1. Різниця показників міської ідентичності у жінок та чоловіків в умовах війни

Прив'язаність до міста у військовому стані може відбуватися через багато різних чинників, що є не однаковими у чоловіків та жінок. Результати, наведені в таблиці 1 та на рисунку 1, показують статистично значущу різницю між рівнем багатьох показників міської ідентичності у жінок та чоловіків в умовах війни.

Набагато вищими у жінок є такі показники міської ідентичності як «Бути здоровими», «Мати родину», «Мати кохання», «Мати безпеку», «Жити повним життям», «Мати сенс життя», «Бути прикладом» та «Бути справедливим». Високі показники міської ідентичності у жінок під час війни, такі як бажання «Бути здоровими», «Мати родину» та «Мати кохання», можна пояснити рядом соціально-культурних та психологічних чинників. Під час конфлікту жінки часто беруть на себе ролі основних опікунів у родинах, відповідальних за підтримку емоційного здоров'я близьких і формування стабільності в умовах невизначеності. Вони можуть знаходити сенс життя в підтримці своїх дітей, чоловіків та сусідів, що надає їм відчуття мети у важкі часи.

Також, показники на кшталт «Мати безпеку» і «Жити повним життям» свідчать про природне прагнення жінок до

стабільності та захисту, в умовах війни, де загроза безпеці стає дуже реальною. Жінка може шукати шлях, щоб забезпечити безпечне існування не лише для себе, але й для своєї родини, що формує сильну емоційну прив'язаність до місця, де вони живуть. Це призводить до більш глибокого почуття приналежності до рідного міста, яке, в свою чергу, стає символом безпеки і зв'язку з її минулим.

Крім того, жінки в певній мірі можуть бути більш схильні до прояву соціальних цінностей, таких як «Бути прикладом» і «Бути справедливим», оскільки в періоди соціальних криз вони часто виступають як вожді, які ведуть свої громади в боротьбі зі складнощами. Це може підсилювати їхнє бажання бути активними учасниками в житті свого міста, адже саме через підтримку та справедливість вони можуть сприяти створенню більш стабільного і здорового суспільства.

Таким чином, ці результати відображають не лише індивідуальні прагнення жінок, а й їхню роль у соціумі в умовах конфлікту, де міська ідентичність стає важливим фактором у пошуку сенсу, стабільності та збереження цінностей на рівні громади.

Виходячи із дослідження можна зробити висновки щодо наявності викривлення міської ідентичності як у жінок так і у чоловіків. Таким чином доречною є психокорекційна робота із оптимізацією рівня міської ідентичності населення під час війни.

Психокорекція викривлення міської ідентичності є важливим аспектом соціальної роботи в умовах війни та соціальної нестабільності. Вона допомагає адаптувати свідомість людей до нових реалій, що виникають у їхніх містах, зокрема через травми, стрес та втрати. Викривлення міської ідентичності може призвести до кризових станів, втрати цінностей і соціальної нерівності, що вимагає термінового втручання.

Психокорекційні методи дозволяють людям усвідомити свої емоції та переживання, пов'язані з новими умовами життя. Це включає в себе роботу з травмами, підвищення емоційної

стійкості та розвиток навичок належної комунікації з оточенням. Корекція також сприяє формуванню позитивного сприйняття свого міста, що може відновити відчуття приналежності та безпеки.

Висновки

Дослідження гендерних особливостей міської ідентичності в умовах війни, зосереджене на прикладі міста Харків, показало значущі відмінності в оцінках міської ідентичності між жінками та чоловіками. Отримані результати підкреслюють, що жінки під час війни значно більше зосереджуються на аспектах, таких як здоров'я, сімейні цінності, любов, безпека, осмислене життя та соціальна відповідальність. Ці чинники свідчать про їхню ключову роль у формуванні емоційної стабільності та підтримки соціальних зв'язків у громадах, які перебувають у стані криз.

Важливо зазначити, що війна не лише руйнує фізичну інфраструктуру міст, але й трансформує соціальні динаміки, зокрема гендерні стереотипи та ролі. Жінки, опинившись під подвійним тиском — як опікунки, так і активні учасниці суспільного життя, знаходять нові сенси й форму взаємодії з містом. Це дозволяє їм зміцнювати свою міську ідентичність, яка формується, не лише на основі традиційних цінностей, але й через участь у відродженні спільнот.

Відзначені результати підтверджують, що місто стає для жінок символом безпеки та стабільності, в той час як чоловіки піддаються більшому тиску з боку традиційних уявлень про маскуліність у контексті війни, що може обмежувати їхню здатність відкрито висловлювати свої потреби та почуття.

Отже, результати дослідження підкреслюють важливість гендерно чутливого підходу в програмах відновлення після конфлікту, які повинні враховувати специфіку досвіду жінок та чоловіків. Це дозволить розробити інклюзивні стратегії, які забезпечать участь усіх членів громади в процесах відбудови. Головною метою має стати створення середовища, де всі результати, культурні та соціальні ресурси спільноти можуть

сприяти формуванню стійких та адаптивних урбаністичних просторів у постконфліктний період.

Таким чином, дослідження гендерних особливостей міської ідентичності під час війни має не лише теоретичне, але й практичне значення, відкриваючи нові можливості для поглиблення знань про механізми соціальної адаптації та відновлення у контексті військових конфліктів.

Література

Коржов Г. (2010). Територіальні ідентичності: концептуальні інтерпретації в сучасній зарубіжній соціологічній думці. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 1. 107–124.

Котенко Я. (2016). Локальна ідентичність як умова розвитку об'єднаних територіальних громад : навчальний модуль. Київ : ІКЦ «Легальний статус».

Котенко Я., Ткачук А. (2018). Локальна ідентичність й об'єднані територіальні громади. 2 вид., випр. та допов. Київ : ТОВ «Видавництво «ЮСТОН».

Кудрявцев К. (2019). Психологічні особливості образу міста в картині світу особистості юнацького віку: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Харків.

Кудрявцев К.О., Фоменко К.І. (2018). Психологія образу міста: можливості застосування архітектурного психосемантичного диференціалу. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*, 59. Харків: ХНПУ, 49-63.

Панченко Т. (2010). Регіональна і локальна ідентичності як складники культури субсидіарної демократії. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін»*, 4. 72–77.

Симоненко С.М. (2005). Психологія візуального мислення : автореф. дис... д-ра психол. наук: 19.00.01. Харків, 31.

Korpela, K. (1989) Place-identity as a product of environmental self-regulation. *Journal of Environmental Psychology*. 1989. № 9.

Uzzell, D., Pol, E., & Badenas, D. (2002) Place identification, social cohesion, and environmental sustainability. *Environment and Behavior*. V. 34. № 1.

Weichhart, P., Weiske, C., & Werlen, B. (2006) Place identity und images. Vienna.

Оригінальний рукопис отриманий 10 листопада 2024 року

Стаття прийнята до друку 25 грудня 2024 року